

Lesbrief

Joden in Dinxperlo

זכור ה' מה היה לנו

Gedenk. Eeuwige. wat ons is geschied.

Ter herdenking van de 43 joodse vrouwen, mannen
en kinderen uit Dinxperlo, die in de jaren 1940-1945
in nationaal-socialistische vernietigingskampen werden
vermoord.

Louis Levy (48)	Maurits Philip Prins (44)	Leopold Menist (39)
Abraham Fuldauer (76)	Bertha Prins - Spanjaard (37)	Sophia Menist - Hamburger (35)
Froukje Fuldauer - Colthof (85)	Philip Prins (17)	Isaac Menist (11)
Regina Jacobi (79)	Carolina Prins (15)	Jetty Menist (9)
Rosetta Jacobi (80)	Janny Prins (12)	Regina Schwab - Goldberg (65)
Jetta Maier (64)	Josef Gompertz (49)	Otto Herz (45)
Leeman Heilbron (88)	Johanna Gompertz - Cusael (55)	Paula Herz - Stern (43)
Mina Heilbron - Weijel (67)	Moses Spiegel (51)	Helmut Herz (18)
Leopold Jacobi (52)	Paula Spingel - Stern (48)	Regine - Lenny - Regine Herz (13)
Julia Jacobi - Fuldauer (62)	Alfred Spingel (12)	Ursula Emma Hermine Herz (10)
Grietje Fuldauer - Rubens (86)	Meth Wokizel - Sternheim (53)	Paul Albert Herz (10)
Maurits Prins (44)	Isaac Menist (76)	Carolina Ikenberg - Funke (77)
Johanna Prins - Kenijn (39)	Carolina Menist - Schweiger (70)	Debra Funke - Emmerich (61)
Hetty Prins (16)		Cacilia Cosmann (81)
Bob Prins (13)		Ilda Cosmann (78)

Hiertegenover stond de synagoge van de in 1821
gestichte Joodse Gemeente te Dinxperlo.
De synagoge werd in 1889 ingewijd.
Zij werd in 1945 tijdens de bevrijding verwoest.

Joden in Dinxperlo

Al aan het eind van de 18de eeuw woonden er in Dinxperlo enkele Joden. Tijdens de Franse overheersing aan het begin van de 19e eeuw werd het bevolkingsregister ingevoerd en moesten alle mensen een familienaam aannemen. Onder hen bevond zich de Dinxperlose Jood Josef Grad Fuldauer.

Fuldauer organiseerde bijeenkomsten voor geloofsgenoten, waar ook Joden uit Duitsland naar toe kwamen. Deze Joodse gemeenschap behoorde toen nog tot de Joodse gemeenschap van Aalten.

grafzerk M.M. Fuldauer

De Dinxperlose synagoge

Omstreeks 1850 woonden er in Dinxperlo zoveel Joden, dat er een eigen gemeenschap, ofwel Kille kon worden gesticht. Er was geen Joodse synagoge en daarom kwam de Kille samen op allerlei plekken in Dinxperlo. Joodse families als Pagrach, Fuldauer, Heilbron, Spanjar en Jacobi vullden een rol binnen de Kille.

Veel Dinxperlose Joden waren actief in het Dinxperlose verenigingsleven. Ze waren o.a. lid van de schutterij, de voetbalclub en de kegelclub. Van 1851 tot 1854 was Meier Mozes Fuldauer, een zoon van Josef Fuldauer, voorganger van de Joodse gemeenschap in Dinxperlo. Zijn graf vinden we op de Joodse begraafplaats in Dinxperlo.

De tapijtfabriek Prins

Omstreeks 1875 begon Maurits Prins in Dinxperlo een dependance van de Deventer Tapijtfabriek. Omdat Prins van Joodse komaf was, nam hij plaats in het bestuur van de Joodse gemeenschap. De financiële situatie van de

Kille werd beter en in 1886 werd Isaac Menist uit Amsterdam aangesteld als godsdienstleraar en voorganger van de Joodse gemeenschap in Dinxperlo. In 1889 werd er aan de Kwikkelstraat een Synagoge gebouwd.

Plaquette Maurits Philips Prins en Maurits Prins

De tapijtfabrikant Maurits Prins had twee zonen. Zij hebben het werk van hun vader in Dinxperlo voortgezet. Ze hebben veel betekend voor de Dinxperlose gemeenschap omdat zij er mede voor gezorgd hebben dat er een spoorlijn van Dinxperlo naar Varsseveld kwam en dat Dinxperlo telefoonverbinding kreeg. Het oprichten van een werklozenfonds en ziekenfonds voor hun werknemers, zijn enkele voorbeelden van hun sociale kijk op de wereld. Benjamin Prins, een van de zonen van Maurits Prins, was een actief lid in het bestuur van de Synagoge. Benjamin werd ernstig ziek en overleed in 1939, daarna kreeg de Kille het financieel moeilijk. Zo moeilijk dat voorganger Menist enkele bijbaantjes moest aannemen om het hoofd boven water te kunnen houden. Hij werd onder ander correspondent van de Dinxperlose krant.

Vermoord!

Menist en zijn vrouw zijn in 1943 gedeporteerd naar het Naziconcentratiekamp Sobibor in Polen en zijn daar vermoord. De familie Prins probeerde te vluchten naar Zwitserland maar werd verraden. De familie werd in 1942 gedeporteerd naar vernietigingskampen.

In 1933, als de Nazi's aan de macht komen, vluchten veel Joden naar het buitenland. Dus ook naar Nederland. Onder hen bevindt zich de heer Baruch, één van de oprichters van de Dinxperlose lijmfabriek SABA. De Nederlandse overheid laat vluchtelingen maar mondjesmaat toe en velen worden teruggestuurd. De toenmalige burgemeester van Dinxperlo, Mr. Verbeek, gaf veel vluchtelingen een verblijfsvergunning. Dit werd door Naziesympathisanten niet gewaardeerd en Mr. Verbeek werd uit zijn ambt gezet. In mei 1940 kwamen ook in Nederland de Nazi's aan de macht, het was gedaan met de veiligheid voor de Joden. Er werden allerlei maatregelen genomen en de deportaties naar vernietigingskampen begonnen. Enkele Joden wisten in Dinxperlo een onderduikadres te vinden.

In Dinxperlo leefden vóór 1940 ongeveer 80 Joodse mensen. Slechts zesentwintig daarvan hebben de oorlog overleefd. De namen van de Joden die het niet hebben overleefd, staan vermeld op het oorlogsmonument aan de Kwikkelstraat in Dinxperlo. Tegenover dit monument stond vroeger de Dinxperlose Synagoge. Deze werd bij bombardementen in 1945 verwoest en niet meer herbouwd omdat er te weinig Joden in Dinxperlo woonden.

Joodse Begraafplaats, Meniststraat

Werkgroep Joodse begraafplaats Dinxperlo

De werkgroep Joodse begraafplaats, onder de vlag van Dinxpers Belang, vond dat de Joodse begraafplaats dringend aan een opknapbeurt toe was. Omdat er in Dinxperlo geen Joodse gemeenschap is, die zorg kan dragen voor het onderhoud van de begraafplaats, heeft de werkgroep deze taak op zich genomen.

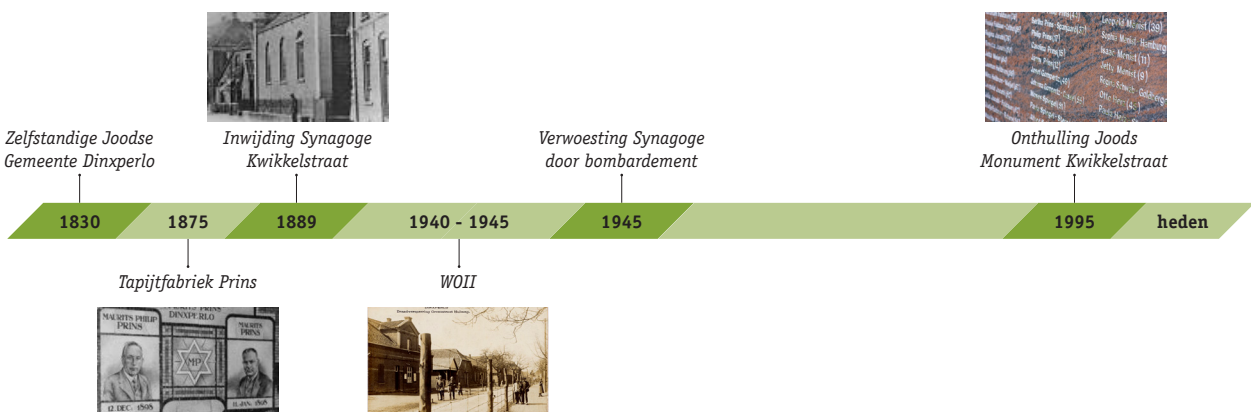
De Joodse Begraafplaats heeft een speciale plaats in de Dinxperlose gemeenschap. Het geeft de werkgroep veel voldoening om samen te werken aan iets, dat een ander niet meer op zich kan nemen.

Verder biedt de begraafplaats aanleiding om via de scholen te vertellen over de geschiedenis van het Joodse volk in zijn algemeenheid en de Joden in Dinxperlo in het bijzonder. Daarom vindt de werkgroep het fantastisch dat we door de gemeente in de gelegenheid zijn gesteld om deze lesbrief te maken.

Lesdoel

Met deze lesbrief beogen wij de geschiedenis van het Joodse volk tastbaar te maken, door deze vanuit de lokale Dinxperlose situatie te beschrijven.

Tijdlijn Joden in Dinxperlo

Als aanvulling op deze lesbrief bieden wij voor schoolklassen een rondleiding door Dinxperlo aan om de Joodse geschiedenis te koppelen aan relevante locaties in het dorp zoals het Joodse kerkhof en het Joods monument.

Film

Bij deze lesbrief hoort een korte film over de geschiedenis van de Joden in Dinxperlo. Deze film is te bekijken via www.erfgoedaaalten.nl onder het kopje Educatie.

Bronnen

- Dinxperlo 700 jaar
Drukkerij Heinen
- Joods Historisch Museum
www.jmh.nl

Fotografie

Francien Wiersma-Luimes, Roel Walta en collectie Ben Maandag.

Deze lesbrief is samengesteld door de werkgroep Joodse begraafplaats van Dinxpers Belang. De lesbrief is tot stand gebracht in het kader van de Erfgoedroutes gemeente Aalten.